RAQAMLI TA’LIM MUHITIDA INGLIZ TILINI O‘RGANISHDA TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH: INTERAKTIV VA TEXNOLOGIK YONDASHUVLAR.

Развитие критического мышления при изучении английского языка в цифровой образовательной среде: интерактивные и технологические подходы.

Developing Critical thinking in learning English in a digital educational environment: interactive and technological approaches

To’xtayeva Munira Omonovna
BuxDU tayanch doktoranti
muniraomonovna@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada raqamli ta’lim muhitida ingliz tilini o‘rganish jarayonida maktab o‘quvchilarining tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish masalasi tizimli ravishda yoritiladi. Interaktiv metodlar, multimedia vositalar va sun’iy intellektga asoslangan texnologiyalarning o‘quvchilarning tahlil qilish, baholash, dalillash va mustaqil xulosa chiqarish qobiliyatlariga ta’siri nazariy va amaliy jihatdan asoslab beriladi. Maqolada real dars fragmentlari, vaziyatli topshiriqlar va konkret misollar orqali tanqidiy fikrlashni shakllantirishning samarali strategiyalari ko‘rsatiladi.

Kalit so‘zlar: raqamli ta’lim, tanqidiy fikrlash, ingliz tili o‘qitish, interaktiv metodlar, texnologik yondashuv, EFL, metakognitsiya, multimedia, mustaqil o‘rganish.

Аннотация. В данной статье системно рассматривается проблема развития критического мышления у школьников в процессе изучения английского языка в условиях цифровой образовательной среды. Теоретически и практически обосновывается влияние интерактивных методов, мультимедийных средств и технологий, основанных на

искусственном интеллекте, на формирование у учащихся навыков анализа, оценки, аргументации и самостоятельного вывода. В статье представлены эффективные стратегии формирования критического мышления на основе реальных фрагментов уроков, ситуационных заданий и конкретных примеров.

Ключевые слова: цифровое образование, критическое мышление, обучение английскому языку, интерактивные методы, технологический подход, EFL, метакогниция, мультимедиа, самостоятельное обучение

Abstract. This article systematically examines the issue of developing critical thinking skills among school students in the process of learning English within a digital educational environment. The study provides both theoretical and practical justification for the impact of interactive methods, multimedia tools, and artificial intelligence-based technologies on students’ abilities to analyze, evaluate, argue, and draw independent conclusions. The article presents effective strategies for fostering critical thinking through real lesson fragments, situational tasks, and concrete examples.

Keywords: digital education, critical thinking, English language teaching, interactive methods, technological approach, EFL, metacognition, multimedia, autonomous learning

Kirish. Zamonaviy ta’lim paradigmasi o‘quvchini passiv bilim oluvchidan faol bilim yaratuvchiga aylantirishni ko‘zda tutadi. Ayniqsa, ingliz tilini o‘rganish jarayonida o‘quvchilardan faqat grammatik qoidalarni bilish emas, balki o‘z fikrini asoslab bera olish, muammolarni tahlil qilish va muqobil qarorlar ishlab chiqish talab etiladi. Shu nuqtai nazardan tanqidiy fikrlash ko‘nikmalari ta’limning markaziy elementi sifatida qaraladi.

Raqamli ta’lim muhiti esa bu jarayonni qo‘llab-quvvatlovchi eng muhim omillardan biridir. Interaktiv platformalar, onlayn resurslar va multimedia vositalari o‘quvchilarning faolligini oshirib, ularni chuqur fikrlashga undaydi. Masalan, oddiy matn o‘qish o‘rniga video, infografika yoki interaktiv topshiriqlar orqali berilgan ma’lumot o‘quvchini tahlil qilishga majbur qiladi.

Asosiy qism. Raqamli ta’lim muhiti o‘zining yuqori darajadagi interaktivligi, moslashuvchanligi va multimodalligi bilan ajralib turadi. Bunday muhitda o‘quvchilar nafaqat tayyor bilimlarni passiv ravishda qabul qiluvchi subyekt sifatida emas, balki bilimni qayta ishlab chiquvchi, uni tahlil qiluvchi va baholovchi faol ishtirokchi sifatida namoyon bo‘ladi. Raqamli platformalar, masalan, video hosting xizmatlari, interaktiv ta’lim ilovalari yoki onlayn kurslar orqali o‘quvchilar turli formatdagi materiallar bilan ishlaydi. Bu esa ularning kognitiv jarayonlarini faollashtiradi. Masalan, ingliz tilidagi video materialni ko‘rgan o‘quvchiga beriladigan “*What is the main idea?”, “Do you agree with the speaker?”, “What would you do differently?*” kabi savollar faqat reproduktiv bilimni tekshirish bilan cheklanmay, balki o‘quvchining analitik va baholovchi fikrlashini rivojlantiradi. Bu turdagi savollar o‘quvchini tinglangan materialni chuqur tushunishga, undagi asosiy g‘oyani ajratib olishga va unga nisbatan o‘z pozitsiyasini shakllantirishga undaydi.

Muammoli o‘qitish metodida esa o‘quvchilar real hayotiy vaziyatlarga yaqin bo‘lgan muammolar bilan yuzlashadi va ularni hal etish jarayonida faol fikrlashga majbur bo‘ladi. Bu metod konstruktivistik yondashuvga asoslanib, bilimni o‘quvchining o‘zi tomonidan shakllantirishni nazarda tutadi. Masalan, *“Should students use smartphones in class?”* savoli asosida tashkil etilgan muhokama o‘quvchilarning ijtimoiy muammolarga nisbatan tanqidiy yondashuvini shakllantiradi. Bir guruh telefonlardan foydalanishning afzalliklarini, ya’ni tezkor axborot olish, interaktivlik va motivatsiyani oshirish kabi jihatlarni ta’kidlaydi. Ikkinchi guruh esa diqqatning chalg‘ishi, konsentratsiyaning pasayishi va akademik natijalarga salbiy ta’sir kabi omillarni ilgari suradi. Ushbu qarama-qarshi fikrlar to‘qnashuvi o‘quvchilarda dalillash, mantiqiy asoslash va muqobil fikrlarni baholash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Munozara texnologiyasi tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda eng samarali metodlardan biri hisoblanadi, chunki u o‘quvchilarni faol kommunikativ faoliyatga

jalb etadi. Masalan, “*Famous people are good role models for teenagers”* mavzusida tashkil etilgan debat o‘quvchilarning nafaqat til ko‘nikmalarini, balki argumentatsion fikrlashini ham rivojlantiradi. Bir tomon mashhurlarni yoshlar uchun ijobiy namunalar sifatida ko‘rsatib, ularning muvaffaqiyati va mehnatsevarligini ta’kidlaydi. Ikkinchi tomon esa ayrim mashhurlar noto‘g‘ri xulq-atvori orqali salbiy ta’sir ko‘rsatishini asoslaydi. Bu jarayonda o‘quvchilar “*In my opinion”, “From my perspective”, “I strongly disagree”, “The evidence suggests that*” kabi akademik nutq konstruksiyalaridan foydalanadi. Natijada ularning nutqi yanada mantiqli, izchil va ilmiy tus oladi.

Texnologik vositalar esa ushbu jarayonni yanada chuqurlashtiradi va samaradorligini oshiradi. Interaktiv test platformalari orqali o‘quvchilar savollarga javob berish bilan bir qatorda, o‘z tanlovini asoslashga majbur bo‘ladi. Bu esa refleksiya va metakognitiv faoliyatni rivojlantiradi. Masalan, o‘quvchidan “*Why did you choose this answer?*” degan savol orqali o‘z fikrini izohlash talab etiladi. Bundan tashqari, video asosida topshiriqlar berilganda o‘quvchilar voqeani tahlil qilish, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash va muqobil yechimlar ishlab chiqishga jalb etiladi. Ekologiya mavzusida video tomosha qilgandan so‘ng *“How can we solve this problem?”* savoliga yozma javob berish topshirig‘i o‘quvchining ijodiy va tanqidiy fikrlashini birgalikda rivojlantiradi.

Sun’iy intellektga asoslangan vositalar ham zamonaviy ta’limda muhim o‘rin egallaydi. Ular o‘quvchilarning yozma nutqini avtomatik tahlil qilish, grammatik va stilistik xatolarni aniqlash va tuzatish bo‘yicha tavsiyalar berish imkonini yaratadi. Biroq bu jarayon faqat texnik tuzatish bilan cheklanmaydi. O‘quvchi berilgan tavsiyalarni tahlil qilib, nima uchun xato qilganini tushunishga harakat qiladi. Masalan, noto‘g‘ri grammatik konstruktsiyani tuzatish jarayonida u til qoidalarini qayta ko‘rib chiqadi va mustahkamlaydi. Bu esa uning analitik fikrlashini rivojlantiradi.

Metakognitiv yondashuv tanqidiy fikrlashni shakllantirishda muhim nazariy asos hisoblanadi. Bu yondashuv o‘quvchining o‘z fikrlash jarayonini anglash va nazorat qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Masalan, o‘quvchi matnni o‘qish jarayonida o‘ziga *“Do I understand this?”, “What is the author’s purpose?”, “Is this argument convincing?”* kabi savollarni beradi. Bu savollar o‘quvchini chuqur tahlil qilishga, muallif pozitsiyasini anglashga va o‘z nuqtai nazarini shakllantirishga undaydi. O‘qilgan maqola asosida o‘z fikrini yozma yoki og‘zaki tarzda asoslash topshirig‘i esa tanqidiy fikrlashning yuqori bosqichini ifodalaydi.

Amaliy dars fragmenti sifatida “*Climate Change*” mavzusidagi darsni kengroq ko‘rib chiqish mumkin. Dars boshida o‘quvchilarga global iqlim o‘zgarishi haqidagi qisqa video namoyish etiladi. Ushbu video o‘quvchilarning e’tiborini jalb qiladi va mavzuga kirish vazifasini bajaradi. Keyin o‘quvchilarga *“What causes climate change?”, “What are its consequences?”, “What actions can individuals take?”* kabi savollar beriladi. O‘quvchilar kichik guruhlarga bo‘linib, ushbu savollarni muhokama qiladi va o‘z fikrlarini taqdim etadi. Keyingi bosqichda ular yozma xulosa tayyorlaydi yoki muammoni hal etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqadi. Bu jarayon davomida o‘quvchilar tinglash, gapirish, o‘qish va yozish ko‘nikmalarini integratsiyalashgan holda rivojlantiradi. Eng muhimi, ular o‘z fikrini asoslash, dalillar keltirish va muammoga tanqidiy yondashish ko‘nikmalarini egallaydi.

Xulosa. Raqamli ta’lim muhiti ingliz tilini o‘rganishda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun samarali platforma hisoblanadi. Interaktiv metodlar, multimedia vositalar va zamonaviy texnologiyalar o‘quvchilarni faollashtirib, ularni mustaqil fikrlashga undaydi. Natijada o‘quvchilar nafaqat til ko‘nikmalarini rivojlantiradi, balki muammolarni tahlil qilish, dalillarni baholash va asosli qaror qabul qilish kabi muhim kompetensiyalarni ham egallaydi. Bu esa zamonaviy jamiyat talablariga javob beradigan, mustaqil fikrlovchi shaxsni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar ro‘yxati.

1. Dewey J. How we think.
2. Ennis R. Critical thinking.
3. Facione P. Critical thinking: A Statement of expert consensus.
4. Halpern D. Thought and knowledge.
5. Vygotsky L. Mind in society.
6. Piaget J. The Psychology of the child.